Архіви. Джерела. Спомини.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ. ДО 25-ЛІТТЯ ЗАСНУВАННЯ

Петро Яроцький

THE HISTORY OF UKRAINIAN ASSOCIATION OF RESEARCHERS OF RELIGION. TO THE 25TH ANNIVERSARY OF ESTABLISING

Petro Yarotskiy

У цьому номері спогадами про постання Української асоціації релігієзнавців (УАР) ділиться один із її засновників, доктор філософських наук, провідний науковий співробітник П.Яроцький, який весь час підтримував А.Колодного у його намаганні створити професійну спілку, фактично став концептуальним та організаторським фундаментом в згуртуванні релігієзнавців. Саме на нього покладена відповідальність голови координаційної ради із узгодження тем і процесу підготовки кандидатських і докторських дисертацій з релігієзнавства. В цій своїй ролі П.Яроцький особливо прислужився до консолідації релігієзнавців на місцях, сприяючи постанню регіональних наукових шкіл. Створення УАР рухнуло фахове дослідження релігії, зокрема історії релігій і церков, на Рівнинщині, Тернопільщині, Полтавщині, в Галичі, зростанням і розвитком яких в науковому плані опікувався професор П.Яроцький.

Матеріал до друку підготували Є.Кононенко та Л.Филипович.

Петро Яроцький, 17.09.2019

1. Коли виникла ідея створити УАР?

На початку 90-х (в 1991 р) Президією НАН України засноване Відділення релігієзнавства Інституту філософії, яке отримало можливість здійснити радикальний перехід від догматично-партійної критики релігії і трактування релігійних процесів в Україні до наукового релігієзнавчого дослідження. Ці зміни вимагали підготовки кадрів релігієзнавчого мислення та їх консолідації у вигляді Української асоціації релігієзнавців (УАР)

7. 1993 рік – рік заснування УАР. 22.01 відбулися установчі збори, 27.07 Мінюст зареєстрував УАР як громадську організацію. 14.10 відбулося розширене засідання Правління УАР. Що вам найбільше запам'яталося? І чому?

Заснування у 1993 р. УАР на базі Відділення релігієзнавства і його Вченої ради по захисту дисертацій сприяло підбору, кваліфікаційного зростання релігієзнавчих кадрів на місцях, здебільшого в університетах. І в цьому була особлива роль створюваних в областях осередків УАР.

11. Що є, на вашу думку, основним здобутком УАР?

Саме цей напрям (підготовка кадрів – ред.) став одним із основних здобутків УАР. За 25 років підготовлені релігієзнавці, які очолили кафедри і стали провідними спеціалістами в галузі релігієзнавства у вищих навчальних закладах України: передовсім у Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Національному університеті «Острозька академія», Національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова та інших педагогічних університетах (в Тернополі, Полтаві, Рівному. Львові). У цих університетах створювалися осередки УАР, але не у всіх во-

ни належними чином функціонують. Серед обласних осередків УАР слід відзначити плодотворну діяльність Тернопільського обласного осередку УАР, очолюваного у 1993-2008 рр. Арсеном Миколайовичем Гудимою і з 2008 р. Елою Володимирівною Бистрицькою.

Основний позитив в діяльності Тернопільського осередку УАР, який заслуговує на запозичення і використання інших регіональних осередків УАР:

- сконсолідована співпраця майже з усіма університетами Тернополя (передовсім з медичним університетом в особі професора Михайла Андрейчина;

- активна взаємодія з конфесіями (православною, римо-католицькою, протестантською) в організації та проведенні науково-практичних конференцій всеукраїнського і міжнародного рівня, що прияло толерантизації і плюралізації міжконфесійних відносин на Тернопільщині, визнання ними авторитетності УАР і необхідності співпрацювати з її тернопільським осередком;

- залучення до проведення заходів УАР (передовсім до участі в міжнародних і всеукраїнських конференціях) Тернопільської державної адміністрації, обласної і міської рад, краєзнавчого музею, обласної філії наукового товариства імені Тараса Шевченка і обласного товариства «Просвіта».

Саме завдяки такій структурованій співпраці Тернопільський осередок УАР активно включається в проведення і видання наукових збірників матеріалів конференцій. Під час керівництва осередком УАР А.М.Гудимою в 1996-2008 рр. організовано і проведено 14 науково-практичних конференцій з видруком їх матеріалів, більшість яких були всеукраїнськими, а то й міжнародними.

Цикл конференцій був присвячений «2000-літтю християнства», що було відображено у серії виданих спільних з Відділенням релігієзнавства і УАР монографій: «Християнство і культура» (1998), «Християнство і особа» (2000), Християнство і духовність» (1999), «Християнство і національна ідея» (1999), «Християнське милосердя і світська емпатія» (2005). Заслуговують високої наукової оцінки інші відання цього періоду в Тернополі під егідою осередку УАР, керованого А.М.Гудимою: «Берестя – 1596» в історичні долі українського народу», «Переяслав – 1654» в історії Української церкви», «Київська традиція і східний обряд в українському християнстві», «Українське християнство: історія трагедій та уроки сучасності».

Окремо і особливо необхідно відзначити проведення Тернопільським осередком УАР спільно з Кременецьким медичним училищем, очолюваним П.Мазуром, 10 «Річинських читань» і відповідним виданням їх матеріалів упродовж 1998-2015 рр. Це дозволило ознайомити Українську церкву і Українське суспільство з видатним українцем – громадським і релігійним діячем Арсеном Річинським, автором вагомої і актуальної для сучасної України наукової праці «Проблеми української релігійної свідомості».

Досвід різноаспектної діяльності тернопільського осередку УАР майже 20 років очолюваного Арсеном Гудимою, гідно продовжує і примножує керівник тернопільського осередку УАР Елла Володимирівна Бистрицька. Передовсім це стосується проведених в Тернополі у 2014-2017 рр. актуальних і науково вагомих конференцій, які мали статус міжнародних і всеукраїнських і знайшли широкий відгомін в науковому і конфесійному середовищі: «Українське православ'я в контексті вітчизняної історії та сучасних трансформацій» (2014); «Українська греко-католицька

Церква в контексті вітчизняної історії та сучасних суспільних реалій» (2015); «Українська греко-католицька церква в сучасних процесах розвитку українського суспільства» (2016); «Протестантська церква в контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій до 500-річчя Реформації» – 2017 р. Солідне видання наукових збірників цих конференцій (кожне має обсяг до 300 стор.) сконцентрували навколо Тернопільського осередку УАР представників різних християнських конфесій, а також істориків, культурологів, релігієзнавців з усієї України, які не тільки стали авторами цих наукових збірників, а й значно розширили коло Тернопільського осередку УАР.

Чому не поширити цей досвід на інші осередки УАР у всій Україні?

Зрештою, певний досвід науково-дослідницької і організаційно видавничої роботи має Полтавський осередок УАР, який започаткував знаний дослідник-релігієзнавець, ректор Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка Пащенко Володимир Олександрович і продовжив його діяльність як керівник осередку УАР Сітарчук Роман Анатолійович. Вартий уваги серіал наукових конференцій «Держава і церква в новітній історії України», ведений полтавським осередком УАР з вагомою підтримкою ректорату Полтавського університету в 2010-2017 рр., який, по суті, став загальноукраїнським, оскільки він збирає своїх учас-ників з різних областей України.

Важливим питанням є становлення сучасного стану і перспектива розвитку УАР, її центрального і обласних осередків. Передовсім необхідно зазначити, що далеко не всі обласні осередки УАР є працездатними і навіть відомими в релігійному середовищі України. Найбільше турбує відсутність постійної взаємодії з центром УАР і відповідно

оприявленої діяльності Закарпатського осередку УАР. А Закарпаття стає все більше дивергентною територією, де відбуваються міжконфесійні, етноконфесійні й міжнаціонально-політичні процеси, які загрожують державній безпеці України. Очевидно УАР змогла б належним чином допомогти Закарпатського осередку УАР, що потрібно зробити якнайскорше і без зволікань.

Необхідно також урахувати трансформації інституційних і кафедральних структур у деяких вишах України, де сконцентрована значна частина кількості докторів і кандидатів наук релігієзнавчого профілю. Йдеться про утворення нових структур: кафедр релігієзнавства і теології, історії і релігієзнавства (як, наприклад, в Тернополі). Ці трансформації відбулися раніше в Національних університетах Києво-Могилянської і Острозької академій і зараз відбуваються в інших університетах. Разом з цим відбувається державний захист богословських (теологічних) дисертацій. Відтак, крім існуючої у Відділенні релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України традиційної ради, існують Спецради з захисту дисертацій з широким діапазоном підготовки теологічних і релігієзнавчих кадрів, що зрештою, звужує діяльність Відділення релігієзнавства у підготовці релігієзнавчих спеціалістів.

Ці трансформації вимагають коректного усвідомлення цих процесів УАР та її готовності до інноваційного підходу своєї діяльності в цих умовах. Прикрим є те, що монографії, збірники наукових статей, програми наукових конференцій не маркуються титулом УАР, крім Тернопільського і Полтавського осередків УАР та Відділення релігієзнавства, які зберігають ці найменування.